

14

DORPSGEROMMEL TUSSEN VECHTENDE MACHTEN

Grenssteen 1761 met het wapen van de Zeven Geunieerde Provinciën, de leeuw met zeven pijlen.

In de vroege morgen van woensdag 25 september 1715 zaten de schepenen Peter Smeets en Thomas Verhaseldonk aan het bed van Jan Slegers. Het enige dat de gewonde Slegers nog kon zeggen was: 'Jacobs Bartels vanden Steijn deed het'. Om acht uur overleed hij aan zijn zware verwondingen.

Het was niet zomaar een gevolg van een verkeerd uitgevallen vechtpartij in een herberg, het was een bijna logisch moment in de verwarde Meijelse toestand tijdens en na de Spaanse Successieoorlog (1701-1713). De Meijelsen zaten opgescheept met financiële lasten als gevolg van de leningen door de Heren van Meijel, terwijl schout Carolus de Bellevaux, stadhouder Marten Goorts de Groote en pastoor Tilman Spee nauwelijks grip hadden op de invloeden van buitenaf die Meijel in vijftien jaar veranderden.

Een warrige tijd met Spaanse Successieoorlog

Klein dorp Meijel in de Peel zou niets hebben moeten merken van de machtsstrijd die tijdens de Spaanse Successie-oorlog werd uitgevochten in Europa en daarbuiten. Maar toch.

Spanje zat na de dood van koning Karel II in 1700 zonder troonopvolger en de Franse koning Lodewijk XIV wist zijn kleinzoon als Filips V op de Spaanse troon te krijgen. Er waren echter meer gegadigden en dus ontstond er een successieoorlog, waarbij de zuidelijke Nederlanden bekneld lagen tussen Frankrijk en de Republiek. Filips V, die in 1702 ook hertog van Gelder werd, beheerste het gebied waarin Meijel lag. Op 11 maart 1702 moest Meijel van deze Spaanse koning nog een soldaat leveren, die zich in Wachtendonk diende te melden.

Maar aan het einde van 1702 vielen de Staatse troepen, die van zeven Verenigde Provinciën, Meijel en het Land van Kessel binnen, zodat onze streek van 1702 tot 1713 ook een deel van het Generaliteitsland was dat vanuit Den Haag bestuurd werd. Louis Caris, later rentmeester in Land van Kessel, had in opdracht van de Raad van Financiën in Brussel voor de Meijelsen steeds de vrijdom van inkomende en doorvoerende rechten in stand gehouden. Toen Jean Baptist de Mares op 8 maart 1704 rentmeester en belastinginnehmer voor Holland werd, moest Meijel ook over ingevoerde

en doorgevoerde producten belasting gaan betalen.

Meijel en Helden met peelbotsingen en akkoorden

De ligging aan de enige weg door het centrum van de Peel werd steeds meer een nadeel. Dat bleek ook in januari 1709. Er kwam een regiment ruiters, Spaanse of Staatse, door Meijel op weg naar het klooster Sint-Elisabethsdal in Nunhem. Daar zouden ze ingekwartierd worden, maar de prior van dat klooster zorgde ervoor dat ze niet verder dan Meijel kwamen en daar voor 100 ducaton verteerden.

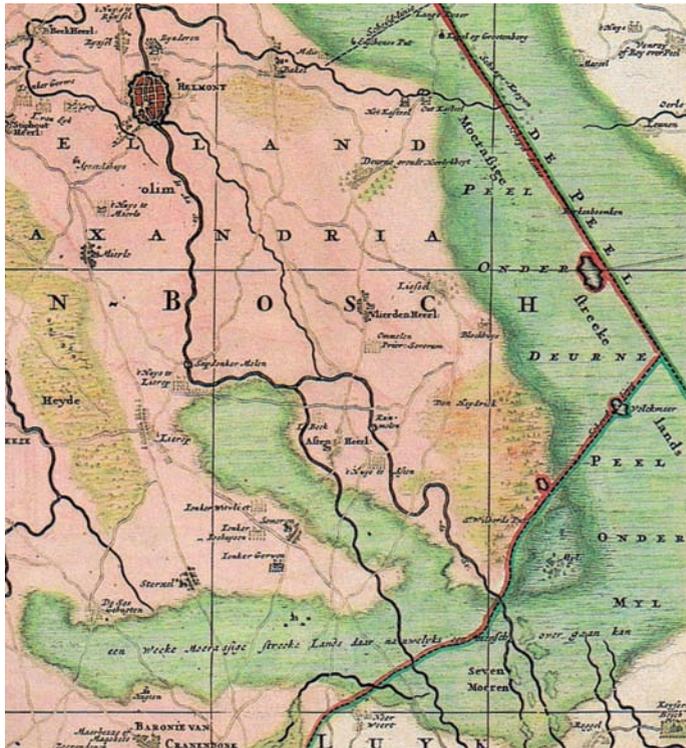

Vechtpartij in de kroeg (tekening 17de eeuw).

Legers trokken door Meijel en Helden. Soldaten moesten ingekwartierd worden, dan weer in Helden, dan weer in Meijel. En over en weer was er leedvermaak. De oude strijd om het gebied tussen Meijel en Helden ging gewoon door, hoewel er nauwelijks nog goede turf te winnen was. Steeds meer concentreerden de twee gemeentes hun aandacht op de Molenpeel, een driehoek tussen Sint Willibrordusput, Vorkmeer (ten zuiden van het huidige Helenaveen) en het midden van de Meijelse Dorpsstraat. In die Molenpeel was nog ruimschoots turf aanwezig.

De dorpsruzies over de grens in dit gebied zijn veel minder bekend dan die over de grens van Helden tot Sint Anthonis, waar in 1716 na het Verdrag van Venlo een scheidingsovereenkomst kwam. Om Meijel kwamen twee 'landsgrenzen'. Een vanaf drielandenpunt Vorkmeer (Brabant, Pruisen, Oostenrijk) langs Deurne en Asten tussen de Zeven Verenigde Provinciën en Oostenrijk.

Daarvoor werd pas op 12 mei 1761 de grenssteen bij de Sint Wilbertspuit geplaatst. Aan Brabantse kant de wapenen van de Zeven Verenigde Provinciën en aan de Meijelse zijde het Wapen van Oostenrijk. De grens tussen Oostenrijk en Pruisen liep aan de oostkant van Meijel via de Sloot vanaf Vorkmeer naar het zuidelijkste punt van Meijel, het drielandenpunt de Mussenberg (Pruisen, Oostenrijk, Graafschap Horn).

Peelkaart uit 1708
van N. Visscher.

In de eeuwenoude strijd om de 'gemeente' tussen Meijel en Helden waren na 1707 de onderlinge ruzies weer opgelaid. De bestuurders van Helden protesteerden tegen de plaatsing van Meijelse bijenkorven op hun gebied en tegen het aan de laars lappen van peelregels bij het turfsteken. De Meijelsen beschuldigden de vette boeren van Helden van hebzucht en van het uithongeren van de magere inwoners van Meijel waar nauwelijks voldoende vruchten groeiden om de weinig ingezetenen eten te geven. Het werden processen vol scheldpartijen over en weer, met soms mooie

woordspelingen. Je moest toch wel een schietgrage bende vermoeden, toen de Meijelsen voor het gerecht zeiden, dat *'het aan de geheele werelt genoech is bekent datter tot Helden meer pistolen omgaen als tot Meijel schellingen'*. Mogelijk is een spot bedoeld geweest, maar hiermee werd de rijkdom van Helden aangegeven tegenover de armoede van Meijel. Een gouden pistool was een geldstuk dat ongeveer dertig keer de waarde had van een zilveren schelling ofwel zes stuivers.

In 1711 leek het gezond verstand van de bestuurders uit beide gemeenten te zegevieren, al was het maar vanwege de 'wederzijts groote coste' voor het Hof van Gelder en de droeve onrustige tijden. Op 7 augustus 1711 werd met adviezen van schepenen uit Deurne en Sevenum een akkoord gesloten met de bepaling dat inwoners van Helden geen gebruik meer mochten maken van de Molenpeel. Het gebied tussen Beringe in Helden en de Sloot in Meijel zou van beide zijden gebruikt mogen worden. Hierdoor gaven de Meijelse bestuurders onbedoeld een stuk van het dorp af waarvoor ze vele jaren gestreden hadden. Wat hetzelfde bleef, was dat in de Gevrijde of Rozenobels Peel alleen turf voor Huis Ghoor gestoken mocht worden.

Natuurlijk bleef het gewoon rommelen. De Meijelsen spanden een proces aan, omdat inwoners van Helden in mei 1716 aan de Meijelse kant van de Sloot de Dijck gerepareerd hadden. Het bespaarde Meijel veel werk, maar de Heldensen hadden er niets te zoeken. Helden begon een proces omdat Meijelse schepenen met vijftien gewapende mannen op 1 juli 1716 in de Molenpeel Heldense karren in beslag hadden genomen. Landmeter Peter Jurgens moest de zoveelste kaart maken van het omstreden gebied. Secretaris Willem Knippenbergh werd opgepakt en in Meijel opgesloten. Heldensen verplaatsten de grens door de grenspaal op de Heldensche Haenenbergh te verwijderen.

In de achttiende eeuw bleven de pestpartijtjes tussen de dorpen. In 1742 bijvoorbeeld hadden Deurne en Meijel grensheuveltjes opgeworpen op een grens van de Molenpeel. De heren van de Gelderse Commissie adviseerden de bestuurders van Helden op 29 januari 1743 de zeventien

heuveltjes te verwijderen 'jedoch muss solches ohne Tumult und heimlich geschehen'.

De pastoor mee ten strijde tegen dubbele belasting

Via haar schout Charles de Bellevaux had de pas 16-jarige Vrouwe van Meijel, Maria Margaretha Louise van Millendonk, op 17 juni 1707 in Meijel een nieuwe pastoor laten benoemen. Dat was de dertigjarige Tilman Spee, zoon van herbergierschepen Jacobus Spee te Asselt. Hij was liever benoemd als pastoor in het rijkere Kessel, maar daar kreeg de Meijelse Theodoor Janssen de pastorie.

Die weinig tactvolle pastoor moest toch maar proberen de Meijelsen te helpen vonden de bestuurders van het dorp op 27 juli 1713. Zij en de schout Carolus de Bellevaux waren uitgenodigd om op 29 juli naar Roermond te komen en bij het Hof te bewijzen, dat de Meijelsen geen belasting en zeker geen dubbele belasting hoefden te betalen op in- en uitgevoerde goederen. Pastoor zou daarom naar het hoofdkantoor van belastingen in Baarlo moeten, naar J. vander Kellen die belastingontvanger was geweest voor Karel II van Spanje en voor de Heeren Staten Generaal van de Verenigde Provinciën. Die zou wel verklaren, dat de Meijelsen altijd belastingvrij waren geweest. Pastoor wandelde op vrijdag 28 juli naar Baarlo en kreeg van Vander Kellen de gewenste verklaring op schrift, met de aantekening dat er wel altijd belasting of tol betaald moest worden op doorgevoerde goederen, onder meer naar Keulen. Pastoor Spee kwam 's avonds tegen tien uur weer in Meijel en maakte stadhouders en koster Marten Goorts de Groote en schepenen Peter Jan Thijssen de Smet wakker. Samen gingen ze naar het huis van schepenen Thomas Janssen Verhaseldonck, die al met zijn vrouw Merij in bed lag. Merij bleef in de beddekast liggen en zag hoe de mannen vergaderend rond de tafel zaten. Ze vonden het van belang dat de schout de volgende dag ook een verklaring zou hebben van Jean Baptist de Mares, de belastingheffer voor Holland. Marten Goorts ging naar de woning van de belastingontvanger, waar hij riep dat de pastoor terug was uit Baarlo en graag met de Mares wilde spreken. De ontvanger

Peelkaart uit 1670.

was op weg naar bed, maar zonder hoed, op muilen en half aangekleed ging hij mee. De pastoor vroeg hem om een verklaring van belastingvrijdom voor Meijelsen. Jean Baptist de Mares, die voor de voorzichtigheid zijn broer Ferdinand meegenomen had, zei dat hij zo'n verklaring niet kon geven en dat pastoor de volgende dag maar op het kantoor moest komen. De broers De Mares wilden vertrekken, maar pastoor Spee hield hen tegen en zei wat opgewonden dat Vander Kellen wel een verklaring had meegegeven. Daarop meende De Mares te moeten zeggen, dat 'deese overheeden mijn gadt lecken'. De boosgeworden pastoor verkocht hem daarop een oorvijs. Een gevecht volgde, plossen haar vlogen door de kamer, drie stevige krassen op de linkerwang van pastoor, die nog een keer met een stok begon te slaan, terwijl Jean Baptist schreeuwde 'kust mijn gadt'. Marten Goorts en Peter Thijssen haalden met moeite de twee van elkaar.

De pastoor werd op 20 juni 1714 door de kerkelijke rechtbank te Roermond veroordeeld tot het openbaar vragen van vergiffenis en een boete van 25 gulden op straffe van schorsing als pastoor. Deze rechtbank zou pastoor Tilman Spee in de jaren erna nog vaker ontvangen en veroordelen vanwege ruzies met de Meijelse bestuurders om verdwenen kerkgeld en vanwege vechtpartijen met schout Waegemans van Asten en koster Marten Goorts de Groote.

Aan de Heldensedijk bleef een slootje waar vanaf 1711 de kwade sloot de oostgrens van Meijel aangaf.

Uiteraard kwam er geen verklaring van de oude belastingvrijstelling en toch bleef Meijel vrijgesteld van de belasting op in- en uitgevoerde producten. In de verordening van de Raad van Financiën van 3 oktober 1753 werd bepaald in welke plaatsen belasting betaald moest worden voor ingevoerde

waren als zout, wijn, brandewijn, jenever en tabak. Meijel werd in die verordening niet genoemd.

Jan Slegers in dienst van Hoogmogende Heren Staten

Gewoon op 24 september 1715, een dinsdagnamiddag, zaten ze in de herberg van Lieske Bartels, Willem Driessen de Meijelse molenaarsknecht en Dries Hendriks die sinds kort in Liessel woonde. Daar zaten ook Lennert Bartels,

Jan Steen, Boeren voor een kroeg, 1643 (Museum of Art, Toledo V.S.)

Willem Coumans en gerichtsbode Leendert Jan Gevers. Ze dronken bier uit de brouwerij achter de zaak, toen Jan Slegers en zijn knecht Hendrik van Noijen binnenkwamen. Die werden niet welkom geheten, want Jan Slegers was in dienst van de Hoogmogende Heren Staten van de Zeven Verenigde Provinciën, aan wie de Meijelsen naar eigen mening onterecht belasting moesten betalen. Hij werd in het dorp met de nek aangekeken, ook omdat hij voor zijn komst naar Meijel een moord en andere misdaden begaan zou hebben. Het duurde niet lang of Jan Slegers maakte wat opmerkingen over de Meijelse pastoor, over de belastingen, over het feit dat Meijel onderdanig zou moeten worden aan Holland. Van alles waar Meijelsen in die tijd mee gepest konden worden. Willem Driessen maakte daarop Jan Slegers uit voor 'eenen hontsfotsigen knecht'. Het genuttigde bier hielp het gevecht enorm snel op gang komen,

met wederzijdse slagen, terwijl Dries Hendriks een mes trok. Toen kwam Jacob Bartels van der Steen binnen, hij begroette zijn moeder, probeerde de vechtenden uit elkaar te halen en zette Jan Slegers de herberg uit, terwijl hij hem toe schreeuwde 'dan ben stu maer een schelm'. Plotseling lag Jan Slegers meer dood dan levend op straat, zo dronken en buiten bewustzijn, dat de pastoor hem niet kon bedienen. De volgende morgen was Jan Slegers slachtoffer in of vanwege warrige omstandigheden.

Epiloog voor Lange Mensen

Na de vrede van Utrecht op 11 april 1713 en het Barrièretraktaat van november 1715 waren Meijel, Nederweert, Weert en andere plaatsen van de Spaanse Habsburgers overgegaan in de handen van de Oostenrijkse Habsburgers, terwijl Helden, Kessel, Sevenum, Maasbree en andere plaatsen Pruisisch bezit geworden waren.

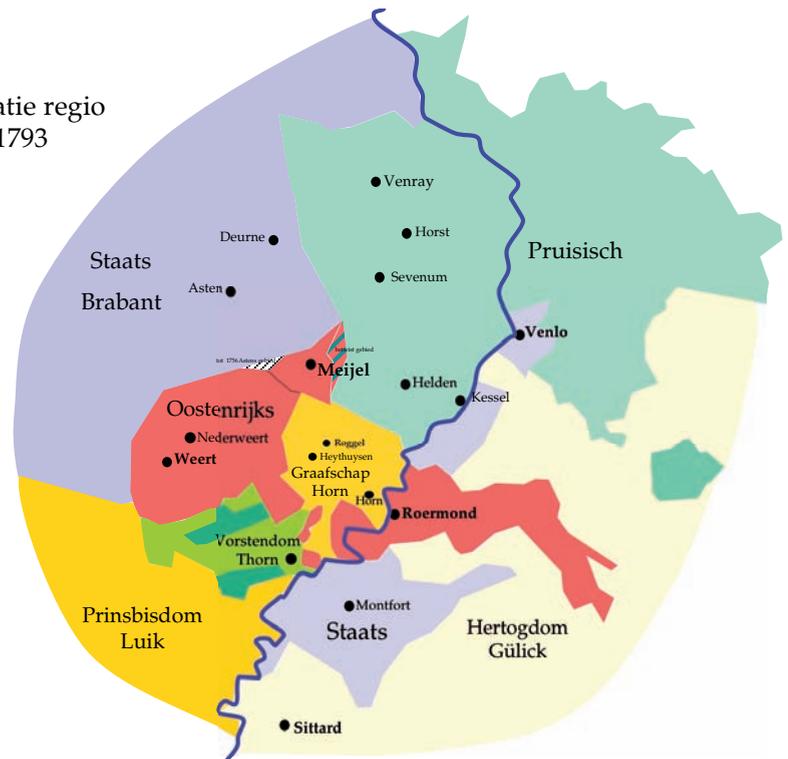
Meijel bij Oostenrijk, Helden bij Pruisen, dat bleek wel in 1723. Nee, er zijn geen gegevens om aan te tonen dat de lange mannen van Helden tussen 1723 en 1740 naar Meijel vluchtten om te ontsnappen aan de Riesengarde van koning Frederik Willem I van Pruisen. Wat dan wel?

Ene Broeckhuijsen kwam in de Keulse Karre. Hij zei dat hij verdwaald was op weg naar de Maas. Hij friste zich wat op en vroeg aan Lieske of zoon Leonard hem de weg kon wijzen. Leonard van der Steen, 36 jaar, liep als gids met Broeckhuijsen mee. In Helden op Pruisisch grondgebied rustten ze even in een herberg. Daar stormden dertien of veertien Pruisische soldaten binnen, die Leonard met geweld gevangen namen. Hij werd meegevoerd naar Wesel in Duitsland. Daar werd hij al zeven weken en drie dagen in een vuil cachot vastgehouden, toen broer Jacob op 31 oktober 1723 een verzoek om hulp stuurde aan de heer van

Meijel, Prins de Croÿ. Mogelijk was Leonard van der Steen langer dan 1,80 m en dus geschikt voor de Reuzengarde van de Pruisische koning Frederik Willem I. Dan was Broeckhuijsen niet, zoals hij vertelde, verdwaald maar werkte hij gewoon als handlanger van de soldatenwerwers. Overigens trouwde Leonard in 1727 met Heijlcken Peter Smits en werd hij in Meijel 88 jaar.

Henk Willems

Politieke situatie regio Meijel 1715 - 1793

Bronnen

- RHC Limburg Maastricht, Archief Schepenbank Meijel, boeken 5, 6 en 8
- RHC Limburg Maastricht, Archief Schepenbank Helden, port.53 en 56, Grenskwesties
- RHC Limburg Maastricht, Archief Oude Bisdom Roermond, port.129
- Düsseldorf, Geldern Administratif Kolleg, inv.nr. 44. f. 114
- Staatsarchiv Düsseldorf, Geldern Justizhof IV Justizsache, inv.nr 262
- Dülmen, Archieven van de Hertogen van Croÿ, inv.nr. 4031 en 4033 Meijel Bezit/Bestuur
- M. Flokstra, 'Ambt en Land van Kessel', in PSHAL 136-137 (2000-2001)